

Kimlik reyonundaki delikanlı: ergenlikte cinsiyet ve kimlik üzerine bir değerlendirme

Tuncay Sandıkçı

Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. İhtisasını Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde tamamladı. Hâlen Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi Üsküdar Otizm Merkezinde çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanı olarak çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Gençlik, ömür hazinesine malik olmaktır. Bu, ilk elde yaşanacak yılların muhtemel uzunluğuna işaret eder. Öte taraftan bu hazine, olunabilecek insan hüviyetinin potansiyel çeşitliliğini de ima eder. On beş yaşlarında on beş farklı insan olabilmek yolları kişiye açıkken, bu sayı giderek azalma eğilimine girer. Gençliğin, muhtemel kimlik ve kişilikler hazinesinin, yaşça sınırları net değildir. Erinlikle (puberte) başladığı öne sürülebilecekse de bitiş için sayısal bir karşılık bulmak zordur. Erinlik, bedenen büyüme, zihnen gelişme ve ruhen olgunlaşma süreçlerini takip eder. Erinlikteki bedenen büyüme, hacimce ve kütlece artmanın yanında üreme kabiliyetinin de ortaya çıkışına tanıklık eder. Fizyolojik açıdan, GnRH hormonu, üzerindeki baskılayıcı etkinin ortadan kalkmasıyla daha çok salgınır, FSH ve LH olarak bilinen hormonların etkisiyle genital organlar ve ikincil cinsiyet karakteristik özellikleri şekillenmeye başlar (1). Genital kıllar artar, penis ve skrotum hacim kazanır, bıyıklar terler, sakallar gelişigüzel çıkar, meme dokusu büyür, adet döngüleri düzensizce kendini gösterir. Hacim önce dikine uzamayla kendini gösterir, "sırık gibi" olunur. Çehre, çene-burun hattından ilk olarak büyür

ve konuşmalar "ağız bükercesineleşir". Ses kalınlaşır ya da incelenir, vokal kortlar ve sesi oluşturan diğer yapılar da hızlı bir değişimde olduğu için tonaj kontrolünde zorluklar yaşanır, metro ve otobüslerde "yüksek sesle konuşan" bir grup hâline gelir. Kas gücünün artış hızına, kas gücü üzerindeki denetim hızı yetişemeyince koordinasyon becerileri bir süre "dengesizleşir". Vücuda âdeta bir kanlılık gelmiştir, deli-kanlı olunmaya başlanmıştır. Gelen bu "kanın", "delice" oluşu ergenliğin beden ve ruh gelişimine dair bir şeyler söyler.

Ergenin iradesi ve kontrolü dışında gerçekleşen bu süreç bedenin giderek daha uyarılabilir olması ve cinselleşmesi ile devam eder. Cinselleşmiş bedenin hem intrapsişik (kişinin kendi iç ruh hâli) hem de interpsişik (kişinin insanlar-arası alandaki ruh hâli) alanında yansımaları bulunur. Beden giderek daha da mahremleşir. Mahrem, başkalarının değerlendirmelerine kapalıdır. Bedene dair en ufak bir değişiklik oldukça dikkat çekici algılanır. Beden hassasiyeti öyle bir noktaya varabilir ki "güzel kızım" diye hitap edilmek dahi bir sınır ihlali olarak görülüp ergende öfkelenmeye yol açabilir. Hemen her erkekleşme ya da kadınlaşma adımı anbean takip edilir ve başkalarının

takip ediliyormuş gibi gelir. Ayna başında geçirilen süre uzar, çekilen selfie'lerin sayısı günden güne artar. Kimdir, kim olacaktır, kim olmalıdır; nasıl görünüyordur, nasıl görünmelidir, bir erkek veya kadın nasıl görünür soruları çok canlıdır.

Ergenlik öncesinde ebeveyn atfedilen referans değer olma payesi geriler, ergen ruhunda bir boşluk açılır. Ancak varlık boşluk kabul etmez, ergen ruh dünyasında açılan bu gediğe katlanmak için çabalar. İşler artık çocuklukta ki berraklık ve netlikte değildir. Ergenin kendi ruhsallığını muhafaza edebilmesi için idealize etmeye ihtiyacı bulunur. Çocukluk döneminde, eğer öncesinde sorun teşkil edebilecek/psikopatojen herhangi bir yaşantı yoksa, idealize edilen figürler daha çok ebeveynlerdir. Ergenlikle beraber bu idealizasyon, zihnin gelişiminin de etkisiyle (daha geniş açıdan düşünebilme, perspektif alabilme) yerini de-idealizasyona bırakır. Anne baba figürlerinin sahneden bu açıdan çekiliyor olmasına bir de çocukluğun kaybedilişi eklenir ve boşluk kendini iyiden iyiye hissettirir.

Boşluğun bilinçli hâli sıkıntıdır. Ergenler çabuk sıkılır. Bir şeyler eylemeye ya da olur olmadık eğlenmeye ihtiyaç

duyabilirler. Kimisi kendini eyleyecek bir şeyler bulabilir, kimi de ruhunun bu içsel yalnızlaşmasını telafi edecek alternatif eğlenceler arar. Kendini sıkıntı, daralma, bazen de panik atak benzeri yaşantılarla gösteren o boşluk bir biçimde doldurulmalıdır, aksi takdirde müzmin boşluk hissi kendini ileride kişilik sorunları olarak gösterebilir. Eğlenceler ya da eğlenceler kısa süreli rahatlamalar sağlasa da boşluğun asıl telafisi yeniden idealleştirmelerle mümkün olur. Ergen, ontolojisinin kabul etmediği ve psikolojisinde de ego-distonik (benliğine yabancı) olarak yaşadığı bu boşluğu doldurmak adına yaslanarak güç devşirebileceği, giderek sınırları belirsiz hâle gelen benliğinin sınırlarını çerçeveleyecek figürlere ihtiyaç duyar. İdeal figürler olmadan yaşamak, hayatın bu kırılan dönemindeki ergenler için pek kolay değildir. Böylece ergen giderek öteki dünyaya, arkadaşlara, figürlere, yapılarla, akımlara göre kendi atıflarını oluşturur. Ergenlik, yaşamın belki de en sosyal dönemidir. Ergen, “algılanmaya” muhtaçtır. İnsanın kendine dair atıflarının dışsal (kendi dışı) kaynaklara bağlanmada zirve yaptığı tam bu noktada deli-kanlılığın, “delice” kısmına varıldığı söylenebilir.

Delilik, kişinin temelde başkası ya da başkalarıyla ilişkisine dair bir kavramdır. Bir grup insanın bir arada bulunuş, düşünüş ve algılayışlarının ortak ürünü olarak ortaya çıkan ‘gerçeklik ile bağdaşmayan düşünüş, algılayış ve

davranış’ kendini delilik olarak sunar. Deli, başkalarının görmediğini görüp, duymadığını duyup, düşünmediğini düşünebilir. Bu nedenle kimilerinde tedirgin edici olabildiği gibi kimilerince de başka bir bilgi kaynağının taşıyıcısı gibi düşünülebilir. Öyle ki, “mecnun” edebiyatta gizil malumatın hamili olarak bilinir. Deliliğin bir başka yönü *kontrol edilemezlikle* çizilebilir. Ne diyeceği ne yapacağı belli olmayanda halkça biraz “delilik” vardır. Kuyuya taş atan deli, söz gelimi, o günün toplumu için manasız bir davranış sergilemiştir. “Akli başında” bir kişinin yapmayacağını yapmıştır. Akli başındalık, biraz da kurulu düzene tabi olmakla kazanılır. Delilik bazen *tehlikeli olanla* yakın durmayı da içerir. Âdeta bir başlangıç (inisiyasyon) ritüeli tarzında kendini ispat için riskli bir eylemde bulunan erkekler için “deliye bak” denir. Kızının riskli ama başarılı bir eylemini mağrur bir duruşla gören anne “deli kız” diye içinden konuşur. “Deliye dönmek” hem çok kızmak hem de çok sevmek için kullanılır. Ergen “deli gibi” sevdiğinde yaşamındaki tüm manaları taşıyan biriyle karşılaşmış gibi hisseder. Ancak bu sevgi aradan çok geçmeden, hak edilmemiş bir ayrılığın öfke dolu terk edilmişlik hislerine dönüşebilir. Örneklerden de görüldüğü gibi delilik, hep diğerinin, dış dünyanın tesiri altındadır. Ergenlik de bu tesirin en yoğun yaşandığı dönemdir. Kan hızlanmış, dürtüler canlanmıştır. Canlanan dürtüler dış dünyanın etkisini artırır. Ergen bir yandan kendini öncesinde hiç olmadığı kadar hür hissederken,

Cinsiyete dair erkeklik ve kadınlık formlarının klasikleşmiş kalıplarında yaşanan değişimlerden sonra bir cinsiyet rolü edinimi zorlaşmıştır. Ancak öte yandan, tam da bu kategorilerin aralarındaki sınırların belirsizleşmesinden ötürü erkeklik ya da kadınlığa dair kimlikler kolayca “satın alınıyor” gibidir. Kimlikler tüketilebilir hâle gelmiştir.

öte taraftan aslında dürtülerinin ve dış dünyanın baskısı altındadır. Bilinmek, görülmek, duyulmak, sevmek, beğenilmek, kabul görmek gibi narsistik ihtiyaçlar artar. O yüzden ergenlik, deli-kanlılık olarak bilinir. Ergen, elbette pejoratif anlamda deli değildir ama tehlikeli eylemlere yatkınlık, “saçmalama” ihtimallerindeki artış, hızlı duygulanım geçişleri, dürtüler ve dış dünya karşısındaki edilgenlik kanın deli gibi akmasına yorulmuştur. Ergenin sosyal kimlikleri işte böyle bir delikanlılık hâletiruhiyesi içinde ortaya çıkar.

Kimlik, Türk Dil Kurumu tarafından “*Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirli, nitelik ve özelliklerin bütünü; etiket*” şeklinde tanımlanmaktadır (2). Amerikan Psikoloji Birliği (APA) kimlik tanımı yaparken, kişinin kendince tanımladığı, öznel bir kendiliği vurgular (3). Tanımdaki ikinci vurgu da kimliği oluşturan fiziksel, psikolojik ve kişiler arası özelliklerin bir başkasıyla tamamen benzeşmeyeceği yönündedir. Bu kimlik tanımında kişinin kendini dün, bugün ve yarın aynı şekilde hissedeceği, bu hissedişin, bedensel duyular, beden imajı, anılar, hedefler, değerler ve inançlarla oluşturulduğu söylenir. Cinsel kimlik ise ‘*sexual identity*’ olarak çevrildiğinde, ağırlıklı olarak cinsel yönelim, biyolojik cinsiyet ve cinsel rolü içeren bir kavram şeklinde tanımlanır; ‘*gender identity*’ şeklinde tercüme edildiğinde bir cinsiyete ait olmanın öznel hissini belirtir (4). *Gender* kelimesi her ne kadar Türkçe’de toplumsal cinsiyet diye karşılık bulsa da bu çeviriyi hatalı görmekte ve dilimizdeki kavramsal çerçeve içinde ‘*gender*’i tam olarak karşılayacak herhangi bir kelime ya da kelime öbeği olduğunu düşünmemekteyiz. Bununla birlikte, yazının geri kalan kısmında cinsiyet kimliği denirken ‘*gender identity*’nin karşılığı ele alınıyor olacaktır.

Cinsiyet (*gender*) kimliği, çekirdek bir kimlik unsurudur. İnsanın kimliğini oluşturan halkaların en derininde yer alır. Çocukta ortaya çıkan kendini bilme yaşantılarının her anında var olur. Bir çocuk 3 yaşlarında (5) “Ben Şevval’im, Şevval benim.” deyip kendini işaret ettiğinde bu içkin olarak “Şevval kızdır.” algılayış ve hissedişine sahiptir. Bu içkinlik insanın varlığının bedene ve biyolojisine içkin olmasıyla açıklanabilir. Şevval, tıpkı Şevval’in gözüne, kulağına sahip olduğu gibi Şevval’in kadın cinsiyetine de sahiptir. Kendilik, en derin anlamıyla kendinin kendi olduğunu bilme, bir öğrenme sürecine tabi olmadığı gibi (bedîhî) cinsiyet kimliği de böyle bir süreçten muafır. Kendilik, tıpkı cinsiyet kimliğinde olduğu gibi, kendiliğindedir. Erkek olarak dünyaya gelenler kendilerini ilerleyen zamanlarda erkek, dişi olarak dünyaya gelenler de kendilerini dişi olarak çok büyük oranda tanımlarlar. APA’nın kimlik tanımında ifade ettiği gibi dün kadın olan Şevval, bugün de kadındır, yarın da öyle olacaktır. Burada bir parantez açarak, genel çer-

çevremize dair önemli bir noktanın altı çizilmelidir. Cinsiyet kimliğinin bedene ve biyolojiye tabi olduğunu söylerken bir yandan da bu düşüncenin klasik anlamda doğa ve kültür tartışmasının eksenine oturduğunun farkındayız. Bu eksen, psikolojide 20. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla ‘*nature*’ ve ‘*nurture*’ tartışmasını da ortaya çıkarmıştır. Mevcut tartışmanın Batı Avrupa ve Kuzey Amerika hattında üretilip mutlaklaştırılan insan anlayışı çerçevesinde yapıldığı da gözden kaçmamalıdır. İlginç bir biçimde bu hattaki kendilik çalışmaları, kendiliği açığa çıkarmaktan çok karmaşıktır (6).

Cinsiyet kimliğinin tipik gelişiminin yanında, nadiren, cinsiyet kimliği biyolojik cinsiyet ile uyumsuz olabilir. Bu uyumsuz kimliklenmeler kimi zaman cinsiyet gelişim bozuklukları (yeni adıyla cinsiyet gelişim farklılığı, eski adıyla hermafroditlik, hünşalık) ile yaşanırken (7), kimi zaman da adı konmuş bir cinsiyet gelişim bozukluğu olmadan görülebilir. “*Gender*” kavramının dünyanın gündemine girişi de cinsiyet gelişim bozukluğu gösteren çocukların cinsiyet rollerinde biyolojileriyle uyumsuzluk görülebilmesi neticesinde olmuştur. Sadece biyolojik bir tanımlama (*sex*) yeterli gelmemiş, “*gender role*” olarak yeni bir tanımlama getirilmiştir (8). Çünkü bu kişiler her ne kadar XY kromozomu taşıyıcısı olsalar da kadın kimliğinde görülebilmemiş (androjen duyarlılık sendromu, 5 alfa-redüktaz eksikliği vb.) (9) veya XX kromozomu taşıyıcıları (konjenital adrenal hiperplazi vb.) ise erkek olarak kendini tanımlayabilmiştir (10, 11). Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra cinsiyet kavramında başlayan bu genişlemeler sosyal bilimlerin alanına taşınmış ve günümüz dünyasının en popüler ve politik olarak yüklü konusu “*gender*” böylece ortaya çıkmıştır.

Cinsiyet ve cinsiyet kimliği arasında ki yaşanan bu uyumsuzluk cinsiyet gelişim bozukluklarıyla sınırlı değildir. Eskiden “cinsel kimlik bozukluğu”, “transseksüellik”, “cinsiyet hoşnutsuzluğu” (CH, *gender dysphoria*), şimdi ise en güncel olarak “cinsiyet uyumsuzluğu” (*gender incongruence*) olarak ifade edilen bu fenomen kişinin (cinsiyet gelişim bozukluklarında olduğu gibi organik bir sebep doğrudan görünmeksizin) kendini biyolojik cinsiyetiyle örtüşen bir cinsel kimlikle

tanımlamaması hâli olarak görülür (12). Söz gelimi, 5 yaşındaki bir erkek çocuk, kız olduğunu, kız gibi giyinmek istediğini söyleyebilir veya kızlar gibi giyinebilir, kızların oynadığı oyun ya da oyuncaklara ilgi duyabilir. Bununla birlikte erkek olarak adlandırılmak, çağrılmaktan rahatsız olur. Bir diğer örnek olarak, 15 yaşında kız ergen, hep bir erkek olarak kendini bildiğini ifade edip giyim kuşamıyla erkeksi bir görünüm sergiler, büyüyen memeleri ve başlayan adet döngülerinden büyük rahatsızlık duyabilir.

Cinsiyet hoşnutsuzluğu DSM-5’te nadir (*uncommon*) görülen bir durum olarak görülmekte ve sıklığı doğuştan erkeklerde yüzde 0,005 ila yüzde 0,014; doğuştan kadınlarda ise yüzde 0,002 ila yüzde 0,003 olarak belirtilmektedir (13). CH her ne kadar kılavuzda nadir görülen bir durum olarak belirtilse de aşağıda zikredilecek çalışmalar, tanı kategorisinin ötesinde, “*transgender*” bağlamında değişen fenomeni göstermeye çalışacaktır. San Francisco’da 2013 yılında yayınlanan, rastgele bir örneklem seçimiyle, 6-8. sınıf 2.730 öğrencinin dâhil edildiği bir çalışmada çocuklara “Cinsiyetin nedir? (What is your gender?)” diye sorulduğunda, çocukların yüzde 1,3’ünün kadın, erkek ve transgender seçenekleri arasında transgender’i seçtiği gözlenmiştir (14). Boston’da 2022 yılında yayınlanan başka bir çalışmada ise 3.168 lise öğrencisine önce “Biyolojik cinsiyetin nedir?”, sonra da “Hangisi seni en iyi tanımlar?” diye sorular sorulmuş, cevap seçenekleri olarak da erkek, kız, trans erkek, trans kadın, non-binary, diğer şıkları verilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre gençlerin yüzde 9,2’si transgender olarak kendilerini belirtmişlerdir (15). Dünyanın en eski ‘*gender*’ kliniği olan Toronto’daki merkezde ilk defa 2008-2011 kohortunda ergen başvuru sayısı çocuk başvuru sayısını geçmiştir (16). Birleşik Krallık Ulusal Cinsiyet Kimliği Gelişimi Servisi’nin verilerini inceleyen bir çalışmada ise 2009’dan 2016’ya değin kız ergen sayısı diğer gruplara göre çok daha belirgin artış göstermektedir (17). Transgender örneklem içinde kendilerini non-binary olarak tanımlayan ve cinsiyetin ikili konfigürasyonuna göre kendini herhangi bir grupta sınıflandırmayan kişilerin sayısı giderek artmaktadır. Klinik çalışmalarda non-binary grubun oranı

yüzde 6-26; klinik olmayan çalışmalarda ise yüzde 20-70 arasında değişen sayılar ortaya konmuştur. Kendilerini 'genderfluid' (akışkan cinsiyet), 'genderqueer' veya 'agender' (cinsiyet fikrine karşıt) olarak da tanımlayabilen non-binary popülasyonda, doğuştan kızların daha yüksek oranda bulunduğu ve bu gençlerin daha çok içe atım (depresyon, anksiyete), yeme bozukluğu gibi psikiyatrik sorunlar yaşadığı görülmektedir. Ek olarak, bu grup çocuklar ergenliği baskılama amaçlı, puberte supresyonu ajanlarını daha çok talep etmektedir (18). On bir yaşından 26 yaşına değin çocukların takip edildiği başka bir boylamsal çalışmada çocuklara "Karşı cinsiyetten olmak isterim" ifadesi yöneltilmiş, hiç, bazen ve sıklıkla seçeneklerinden biriyle yanıt vermeleri istenmiştir. Her ne kadar çocukların yüzde 78'si böyle bir isteğinin bulunmadığını belirtse de geri kalan kısım kendi biyolojik cinsiyetini kabul etmeyen grup yaklaşık 15 yıl takip edildiğinde yüzde 20'ye yakınının bu uyumsuzluktan çıktığı görülmüştür (19). Geriye kalan yüzde 2'lik grup ise uyumsuzluk yaşamaya devam ettiğini bildirmiştir. Çalışmacılar uyumsuzluk yaşamaya devam eden grubun ayırt edici özellikleri olarak kız cinsiyet, daha düşük öz değer algısı, daha çok davranışsal ve duygusal sorun, heteroseksüel olmayan yönelimin öne çıktığını söylemektedir. DSM-5'te belirtilen orana kıyasla bahsedilen çalışmalar göz önüne alındığında sıklığın değişerek arttığını ifade etmek mümkündür (20). Sonuç olarak, cinsiyet kliniklerine başvurularda erkek cinsiyetten kıza, daha çok ek psikopatolojiye, çocuktan ergen yaşa doğru bir değişim izlenmektedir. Nitekim bu değişimin bir tezahürü olarak ilk defa "Hızlı Başlangıçlı Cinsiyet Disforisi" tanımlaması dile getirilmiştir (21). Bu fenomene göre çocukluk çağında herhangi bir cinsiyet uyumsuz söylem ya da davranış görülmezse, yine ağırlığını kızların oluşturduğu ergen popülasyonu, yoğun bir sosyal medya kullanımını takiben cinsiyet hoşnutsuzluğa benzer belirtiler göstermektedir. Tüm bu klinik çerçevede bazı sorular zihni meşgul etmektedir: Artıyor olan tam olarak nedir? Değişen klinik görünüşleri nasıl anlamak gerekir? Bu artış gerçek bir insidans artışı olarak mı görülmelidir?

Bu sorulara yanıt vermeden önce, tartışmanın daha incelikli yapılabilmesi adına iki duruma dikkat çekilmelidir. Öncelikle "transgender" tanımlaması herhangi bir tanı niteliği taşımaz. Müstakil bir tanı olarak ele alınabilmesi için zorunlu olan kendine özgü semptom kümesi ve nörobiyolojik yapı unsurlarından yoksundur. Tanısal herhangi bir kılavuzda böyle bir teşhis bulunmamaktadır. Dolayısıyla öz bildirim olarak kendisini 'transgender' diye ifade edenlerin, DSM-5'teki oranlar hesaba katılırsa, oldukça az bir kısmı CH tanısı alacaktır. CH, alandaki hekimlerce belli bir takip süresi içinde konmalıdır ve özellikle ergenler söz konusu olduğunda tanıda acele edilmemelidir. İkinci olarak, cinsiyet hoşnutsuzluğu yaşayan bir grup insan hem kendi bildirimleri hem de ailelerinin ifadeleriyle 2-3 yaşlarından itibaren benzer bir durumda olduğunu, biyolojik cinsiyet ile cinsiyet kimliği arasındaki bu uyumsuzluğun gerilemeden devam ettiğini ifade eder. Hekimlerce de bu kişilerin cinsiyet erken başlangıçlı ve persistan CH yaşadığı tespit edilir. Bu klinik fenomen klasik transseksüellik olarak adlandırılabilir. Bu türden bir kliniğin anne karnında 12-16 hafta arasında androjen maruziyeti ile ilişkili olabileceğine dair bir hipotez öne sürülmektedir (22). Olağan gelişimde cinsiyet kimliğinin, çekirdek kimliğin hem tamamlayıcı hem de kuşatıcı unsuru olduğunu ve biyolojik belirlenimle varlık kazandığını düşünmekle beraber, uyumsuz cinsiyet kimliği etiolojisinde salt nörobiyolojik -prenetal hormon ve genetik determinizm/biyolojik indirgemecilik bağlamında- etmenlerin rol oynadığına dair kesin bir yargıya varmak henüz mümkün görünmemektedir. Ancak, bahsedilen klinik görünümün gidecek artan "transgender" fenomeninden de ayrıştırılması gerektiği kanaatindeyiz. Metnin ilerleyen kısmında erken başlangıçlı ve kalıcı kliniğin dışında kalan, biyolojik belirlenim ihtimalinin ön planda olmadığı, ergenlik sorunsallarıyla iç içe bir görünüme sahip, genel bir kimlik ve kişilik edinimi güçlüğü olarak değerlendirilebilecek "transgender, gender diverse" grubuna dair düşünceler dile getirilecektir.

Kimlik edinimi tarihin hiçbir döneminde bir yandan bu denli zor bir yandan da bu kadar kolay olmamıştır. Çekirdek kimliğin tamamlayıcı ve kuşatıcı unsuru olan cinsiyet kimliği, olabildiğince toplumsal bir forma bürünmüştür. Dolayısıyla kimlik, asıl tanımını yitirmiştir.

Biyolojiyle uyumsuz bir cinsiyet kimliğine sahip olma, esasında nörobiyolojik belirlenim ihtimalinden söz etmenin oldukça güç olduğu ikincil kimlik edinimleri ile karışmıştır. Söz gelimi, insan erkek cinsiyet kimliğinde doğabilir ama hayvan hakları konusundaki duruşu doğuştan değildir. Kapitalist ekonomi karşısında sosyalist bir tavır takınmanın genetiğinden bahsetmek olanaksızdır. Solcu politikaları destekliyor olmak prenatal hormonların etkisinden bağımsızdır. Tüm bahsedilen bu başlıklar aslında bir ergenin olası sosyal kimliğinin ve toplumda hangi pozisyonda olacağına örnekleridir. Transgender kimlik, cinsiyet kimliğinin ötesinde, sosyal kimlik unsuru olarak günümüz gençlerinin önündedir. Ergenin, erkek ya da kadın bedenine sahip bir fert olarak toplumda nasıl yer alacağına dair cinsiyet rolü sorunları cinsiyet kimliği sorunlarıymış gibi çerçevelenmektedir. Cinsiyete dair erkeklik ve kadınlık formlarının klasikleşmiş kalıplarında yaşanan değişimlerden sonra bir cinsiyet rolü edinimi zorlaşmıştır. Ancak öte yandan, tam da bu kategorilerin aralarındaki sınırların belirsizleşmesinden ötürü erkeklik ya da kadınlığa dair kimlikler kolayca "satın alınıyor" gibidir. Kimlikler tüketilebilir hâle gelmiştir (23).

Ergen, önüne çıkan bir kimlikle bütünleşme yaşarken bunun ayırdına varamayabilir. Altta yatan türlü sebeplerden dolayı ortaya çıkan güçlü ama kırılgan özdeşleşmeler bilinçli farkındalığın ötesindedir. Özdeşleşmelerin kırılgan yapısı, değişime açık olma ihtimalini barındırmasındandır. Bu değişim, altta yatan sebeplerin zaman içinde, intrapsişik ve ekstrapşşik etkilenimlere açık olmasıyla açıklanabilir. Ergen bedenlen büyüme, zihnen gelişme ve ruhen olgunlaşma süreci içinde kendini, başkalarını ve dünyayı farklı görebilecek bir yapıyı haizdir. Bu ihtimallerin önünü kapatan, âdeta ergenin geleceğini donduran ve ergene sunulan kimlikler, gerçek anlamda kimlik olma niteliğinden yoksundur. Kimlik, tanımı gereği, bir bütünlük arz eder. O bütünlüğün içindeki unsurlar birbiriyle ahenkli bir etkileşim içinde olmalıdır. Bu ahenkli etkileşim, mizaç ve kişiliğin de üzerine uyar ve aidiyet oluşur. Bir kimliğe dönüşen aidiyet psişik yapıda ilmek ilmek dokunur. Cinsiyet eksenindeki "seri üretim işi" kimlikler bu bütünlük ve ahenkten yoksundur.

Mevcut kavramlar ve çerçeveler ergenin hâletiruhiyesine bir mana vermiyor gibidir. Bu kavramsal havuz bugün ergenlerinde büyük oranda medya aracılığıyla oluşturulmaktadır. Bir ergen, ruh hâli ya da sağlığı ile ilgili “kafasına bir şey takıldığında”, “daraldığında” eline telefonu alır.

Söz gelimi, oldukça yaygın kullanılan “LGBTQ+birey” tanımlaması esasında bir kişiye dair herhangi bir şey söyleniyor değildir. Bütün potansiyel cinsiyet kimlik ve yönelimlerin gelişigüzel atıldığı bir sürpriz kutusundan etiket çekmeyi akla getirmektedir. Mevcut cinsiyet kimliği anlayışında herhangi bir kişinin biyolojik cinsiyeti, yönelimi, cinsel ifadesi ve romantik olarak çekim hissetme biçimi birbirinden ayrıştırılmıştır. Herkes bu parametrelerin az ya da çok özgül bir karışımından ibaret-

tir. Herhangi birinin varlığı, diğerinin varlığına dair bir zorunluluk ya da belirlenimlik getirmez. Örneğin erkek biyolojik cinsiyetinde kadın hissedilerek erkek görünümüne sahip olunabilir, bu esnada kadın ya/ya da erkeklere cinsel çekim duyulabilir ancak sadece erkeklere romantik bağlılık hissedilebilir. Heterodikotomi de dışlandıktan sonra esasında sonsuz sayıda cinsiyet ekseninde kimliğe bürünmek olasıdır. Dolayısıyla burada herhangi bir kimlikten bahsetmek mümkün değildir, en fazla yüzer gezer kimlik adacıkları söz konusu olabilir. Başka bir açıdan ise, kişi sayısınca kimlik olduğu da iddia edilebilir. Herkesin öznel yaşantı ve ifadesi, kişisel söylemin kutsal şemsiyesi altında, kimliktir. Nitekim, aktivizm mensubu kalemden çıkan bir metinde bu durum “*gender creative youth*” şeklinde kavramsallaştırılmıştır (24). Bu metne göre her genç kendi cinsiyetini âdeta yaratır. İnsanın kendi cinsiyetini yaratıyor olması, şüphesiz, insan anlayışındaki genel dönüşümün de toplumsal bir semptomu olarak okunabilir.

Cinsiyet kimliği edinimi bir akış içinde olur, insani deneyimin bir parçasıdır, bizatihi kavramsallaştırmalara ihtiyaç duymaz. Beden ve benliğin biyolojik kökenlerinden dolayı kimlik edinimini yaşanır, bir yaşantıdır. Ergenlik dön-

minde cinsiyet rolü (kimliği değil) gelişimi, ergenin cinselleşen bedeniyle kurmuş olduğu ilişkiyle şekillenir. Bu ilişki, bir yandan mizaç, erken dönem deneyimler, ebeveyn ile kurulan ilişkiler ile çerçevesizlenirken, hayatının en toplumsal dönemini geçiren ergen için, diğer yandan da toplumdaki roller, anlatılar, akran grupları ile şekillenmektedir. Ergen, erkek ya da kadın olmaklık açısından nerede duruyordu, ne yapıyordu, erkek ya da kız olmak nasıldır ne yapınca erkek ne yapınca kadın olunur, hangi his ya da duygu kadın veya erkek olmaya işaret eder, alelade bir ergenlik dürtüsünün kadınlık ve erkeklik kategorilerinde yeri nedir biçiminde soruların içten içe muhatabıdır. Ancak, ergenlerin çoğu sürekli bir biçimde düşünce düzeyinde bu soruları kendine sormaz. Sadece erkeklik ya da kadınlık sınırlarındaki yaşantılar ya da zorlanmalar deneyimlediğinde ne kadar erkeğim ya da ne kadar kadınlık diye düşünceleri olabilir. Bu sınır yaşantılar, daha varoluşçu bir perspektifle bakılacak olursa ölüm, özgürlük, anlamsızlık ve yalnızlık eksenleri etrafında toplanabilir (25). Bir arkadaşına bilek güreşinde kaybedince gücü temsil eden erkekliğinin anlamsızlaştığını düşünen erkek; başkaları kadar erkeklerce beğenilmediğinde yalnızlaşma tehdidi

altında kadınlığını gözden geçiren kız söz konusudur. Bu gözden geçirmeler belli sıklık ve aralıkta olduğunda gayet tabi kabul edilir. Ancak, yakın ya da uzak dönem herhangi psikopatolojik ya da disforiyajenik bir sebep ya da sebepler silsilesi neticesinde, gözden geçirmeler sürekli ve şiddetli olduğunda ise ergen bir huzursuzluk ya da hoşnutsuzluk yaşamaya başlar. Her insanda olduğu gibi içinde yaşadığı bu nahoş hâle bir çerçeve ve kavramsallaştırma bulma zorunluluğu hisseder. Bu zorunluluk da ergeni yeni kavramlar ya da çerçeveler aramaya itebilir. Mevcut kavramlar ve çerçeveler ergenin hâletiruhiyesine bir mana vermiyor gibidir. Bu kavramsal havuz bugünün ergenlerinde büyük oranda medya aracılığıyla oluşturulmaktadır. Bir ergen, ruh hâli ya da sağlığı ile ilgili “kafasına bir şey takıldığında”, “daraldığında” eline telefonu alır. Ergenler birbirleriyle, tarihte hiç görülmediği kadar etkileşim hâlindeyler. Bu etkileşim onların kavramsal havuzlarının esas kaynağını teşkil eder. İşte tam da burada reyondaki kimlikler cazip hâle gelir. “Ne kadar kadını ya da erkeğim, hangi dürtüm/duygum/düşüncem/davranışmda kadın ya da erkek olurum.” gibi ergence sorgulamalar ergenin kendi bedeniyle kurduğu ilişki, sosyal kimliği ve cinsiyet rolü ile ilintilidir. Reyondaki kimlikler ise bu olağan cinsiyet rolü sorgulamalarını “erkek ya da kadın değilim” biçiminde cinsiyet kimliği yargısına dönüştürebilir. Süreç ve şiddetli biçimde hoşnutsuzluk yaşayan ergen kolayca bir kimliğe bürünebilir. Anlamlı ve kendini güçlü bir şekilde ait hissedebileceği bir kimlik edinimi yolu uzun ve meşakkatli olduğundan, görünürde rahatlatıcı telafi kimlikler ergenin sığınağı olabilir (26). Bu bazen başka türden ruhsal sorunların şekil değiştirmiş hâli olan kılıf bir kimliktir, bazen de bir başkaldırı türünden ters/zıt kimliklenme hâlinde görülür. E. Ericson, psiko-sosyal gelişim kuramında ergenlerin kimlik karmaşası yaşayabileceğini ve bu karmaşanın kimi zaman ters kimlikle sonuçlanabileceğini ifade eder (27). Günümüzde dünya bir kimlik karmaşası pandemisinden muzdardır denebilir. İşte ‘transgender-izm’, kimi zaman kılıf, kimi zaman ise ters kimliklenmenin, yukarıda çizilen hatlar ve çerçeve dâhilinde bugünkü tezahürlerindendir. Delikanlılar için kimlik reyonunun baş köşesindedir.

Kaynaklar

- 1) Bornstein MH. *Tanner Stages. The SAGE Encyclopedia of Lifespan Human Development*. 2018.
- 2) Türk Dil Kurumu. *Kimlik ne demek?* <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.02.2025).
- 3) APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org/identity> (Erişim Tarihi: 08.02.2025).
- 4) Stanghellini G, Broome M, Raballo A, Fernandez AV, Fusar-Poli P, Rosfort R. *The Oxford Handbook of Phenomenological Psychopathology*. Oxford University Press, 2019.
- 5) Zucker KJ, VanderLaan DP. *The self in gender dysphoria: a developmental perspective. The Self in Understanding and Treating Psychological Disorders*. 2016:222–32.
- 6) Baumeister RF. *The self*. In: Gilbert DT, Fiske ST, Lindzey G, editors. *The Handbook of Social Psychology*. Vol. 1. Oxford University Press; 1998:680–740.
- 7) Cools M, Nordenström A, Robeva R, Hall J, Westerveld P, Flück C, et al. *Caring for individuals with a difference of sex development (DSD): a Consensus Statement*. *Nature Reviews Endocrinology* 2018;14(7):415–29. <https://www.nature.com/articles/s41574-018-0010-8> (Erişim Tarihi: 04.02.2025).
- 8) Money J, Hampson JG, Hampson JL. *Her-maphroditism: recommendations concerning assignment of sex, change of sex and psychologic management*. *Bull Johns Hopkins Hosp*. 1955.
- 9) Hughes IA, Davies JD, Bunch TJ, Pasternski V, Mastroyannopoulou K, Macdougall J. *Androgen insensitivity syndrome*. *Lancet*. 2012;380(9851):1419–28. <http://www.thelancet.com/article/S0140673612600713/fulltext> (Erişim Tarihi: 04.02.2025).
- 10) Dessens AB, Slijper FME, Drop SLS. *Gender dysphoria and gender change in chromosomal females with congenital adrenal hyperplasia*. Vol. 34, *Archives of Sexual Behavior*. *Arch Sex Behav*; 2005; 389–97. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16010462/> (Erişim Tarihi: 11.07.2020).
- 11) Daae E, Feragen KB, Waehre A, Nermoen I, Falhammar H. *Sexual Orientation in Individuals With Congenital Adrenal Hyperplasia: A Systematic Review*. *Front Behav Neurosci*. 2020;14:38. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/3332492/> (Erişim Tarihi: 11.07.2020).
- 12) Drescher J, Cohen-Kettenis PT, Reed GM. *Gender incongruence of childhood in the ICD-11: Controversies, proposal, and rationale*. *The Lancet Psychiatry*. 2016.
- 13) American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fifth Edition*. Arlington. 2013.
- 14) Shields JP, Cohen R, Glassman JR, Whitaker K, Franks H, Bertolini I. *Estimating population size and demographic characteristics of lesbian, gay, bisexual, and transgender youth in middle school*. *J Adolesc Health*. 2013;52(2):248–50. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23332492/> (Erişim Tarihi: 04.02.2025).
- 15) Kidd KM, Sequeira GM, Rothenberger SD, Paglisotti T, Kristjansson A, Schweiberger K, et al. *Operationalizing and analyzing 2-step gender identity questions: Methodological and ethical considerations*. *J Am Med Inform Assoc*. 2022;29(2):249–56. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34472616/> (Erişim Tarihi: 04.02.2025).
- 16) Zucker KJ. *Epidemiology of gender dysphoria and transgender identity*. *Sexual Health*. 2017.
- 17) De Graaf NM, Giovanardi G, Zitz C, Carmichael P. *Sex ratio in children and adolescents referred to the Gender Identity Development Service in the UK (2009-2016)*. *Arch Sex Behav*. 2018;47(5):1301–4. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29696550/> (Erişim Tarihi: 04.02.2025).
- 18) Herrmann L, Barkmann C, Bindt C, Fahrenkrug S, Breu F, Grebe J, et al. *Binary and non-binary gender identities, internalizing problems, and treatment wishes among adolescents referred to a gender identity clinic in Germany*. *Arch Sex Behav*. 2024;53(1):91–106. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37563319/> (Erişim Tarihi: 04.02.2025).
- 19) Rawee P, Rosmalen JGM, Kalverdi L, Burke SM. *Development of gender non-contentedness during adolescence and early adulthood*. *Arch Sex Behav*. 2024;53(5):1813–25. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38413534/> (Erişim Tarihi: 04.02.2025).
- 20) Zucker KJ. *Epidemiology of gender dysphoria and transgender identity*. *Sex Health*. 2017;14(5):404–11.
- 21) Littman L. *Rapid-onset gender dysphoria in adolescents and young adults: A study of parental reports*. *PLoS One*. 2018;13(8). <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30114286/> (Erişim Tarihi: 18.08.2020).
- 22) Roselli CE. *Neurobiology of gender identity and sexual orientation [Internet]*. Vol. 30, *Journal of Neuroendocrinology*. Blackwell Publishing Ltd; 2018. p. e12562. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30114286/> (Erişim Tarihi: 11.07.2020).
- 23) Bell D. *First do no harm*. In: *Psychoanalysis at the Crossroads*. Routledge; 2023. p. 182–98.
- 24) Ashley F. *The clinical irrelevance of “desistance” research for transgender and gender creative youth*. *Psychol Sex Orientat Gend Divers*. 2021;9(4):387–97.
- 25) Yalom ID. *Existential psychotherapy*. Hachette UK; 2020.
- 26) Hihara S, Sugimura K, Syed M. *Forming a negative identity in contemporary society: Shedding light on the most problematic identity resolution*. *Identity*. 2018;18(4):325–33. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15283488.2018.1524329> (Erişim Tarihi: 10.02.2025).
- 27) Erikson EH. *Identity: Youth and crisis*. WW Norton & Company; 1968.